

Раманенкава В.І. магістрант
БДУКМ
Навуковы кіраўнік –Густова-Рунцо Л.А.,
канд. мастацтвазнаўства, дацэнт

ІНТЭРПРЭТАЦЫЯ РЭЛІГІЙНАГА ФАЛЬКЛОРУ Ў МУЗЫЧНАЙ ПРАКТЫЦЫ РЫМСКА-КАТАЛІЦКАЙ ЦАРКВЫ

Працэс сучаснага культурнага і рэлігійнага развіцця ў Беларусі выклікаў цікаўнасць шырокіх кол беларускага грамадства да сваёй гісторыі, народна-мастацкай творчасці, рэлігійных вераванняў. Беларуская бытавая музычная культура ўяўляе сабой этнамастацкую свядомасць і дзейнасць шматлікіх пакаленняў. У Рэспубліцы Беларусь вялікае значэнне надаецца адраджэнню духоўнасці грамадства, якое звязана, часткова, з традыцыямі рэлігійных святкаванняў.

Апошнія два стагоддзі шматлікія славянскія вучоныя займаліся і займаюцца вывучэннем такой з’явы, як фальклор (англ. folk-lore, вусная народная творчасць; сукупнасць вераванняў, звычаяў, абрадаў, песень, казак і іншых з’яў быта народаў) [5, с. 875], які ў сваю чаргу падзяляецца на жанры. Сярод гэтых жанраў пачынаючы з сярэдзіны дваццатага стагоддзя некаторыя даследчыкі пачынаюць вылучаць самастойны жанр фальклору – *рэлігійныя песні*. Да такіх даследчыкаў адносяцца А. Сохар, О. Кольберг, А. Зола, Л. Густова-Рунцо і іншыя.

Музычна-стылістычнае адзінства старажытнай фальклорнай і царкоўнай песеннай культуры падкрэслівалі вучоныя і музыканты канца XIX – пачатку XX ст. С. В. Смаленскі, В. М. Металаў, Д. В. Алеманаў, А. В. Нікольскі, А. Д. Кастальскі, А. Зола. Яны сцвярджалі, што існуе адзінства прынцыпаў музычнага мыслення ў народнай песні і музычна-спеўнай культуры набажэнстваў [2, с. 94].

Па словах Л. Густовай-Рунцо у апошняй чвэрці XX стагоддзя беларуская рэлігійная музычная свядомасць заявіла пра сябе ў новай якасці – у якасці

адзінага, саборнага імкнення ствараць у згодзе з рэлігіяй і высокай духоўнасцю. Беларуская рэлігійная культура ў беларускай навуцы традыцыйна паўставала ў якасці дзвюх антаганістычных пачаткаў: традыцыйнай народнай і царкоўнай культур [1, с. 128].

Паводле слоў А. Сохара у музыцы абставіны выканання з'яўляюцца вельмі важнымі фактарамі. Гэта звязана з тым, што музыка – мастацтва выканальніцкае. Кожны музычны твор абавязкова павінен быць выкананы пры якіх-небудзь абставінах для таго, каб стаць здабыткам слухача, і таму заўсёды разлічаны на тыя ці іншыя абставіны. Але нельга сказаць, што кожнаму жанру адпавядаюць свае асаблівыя ўмовы бытавання, – музычных жанраў больш, чым тыпавых абставін выканання музыкі [4, с. 47].

Адным з музычных відаў з'яўляецца *бытавы жанр*: песня, танец і марш з усімі іх варыянтамі. Другім – *культавы жанр*, якім з'яўляюцца малітоўныя песні, месы, рэквіемы і інш. Больш познімі з'яўляюцца *тэатральныя жанры* [4, с. 47]. Наша ўвага ў большай ступені засяроджана на бытавых жанрах.

Беларускія, рускія і украінскія даследчыкі рэлігійныя песні не вылучаюць як асобны фальклорны жанр. Гэтыя песні існуюць унутры бытавога жанру. У працах заходне-славянскіх вучоных, напрыклад польскіх, існуе асабісты фальклорны жанр рэлігійных песень.

У жанры бытавой музыкі найбольш яскрава праяўляецца камунікатыўнасць – малітоўная сувязь чалавека з Богам. Згодна з тым, што было сказана *бытавой рэлігійнай музыкай* можам называць народную музычную практыку, якая існуе ў паўсядзённым жыцці і выкарыстоўваецца кожны раз пры тых ці іншых абставінах з яснымі практычнымі мэтамі: абазначыць, высветліць асновы адносін чалавека да Бога, пазнаць асновы веры.

Бытавая рэлігійная музыка – гэта спроба набліжэння да Бога праз абстракцыю, пачуцці, эмоцыі праз чалавечую псіхалогію. Іншымі словамі, гэта музыка, якая ўваходзіць у быт і ўдзельнічае ў ім, абапіраючыся на хрысціянскія каштоўнасці.

Аб генетычнай роднасці фальклорнай і царкоўнай творчасці сведчаць не толькі іх агульныя рысы, але і ўзаемасувязь. Гэта праяўляецца ў агульных жанравых асаблівасцях, сродках выразнасці, стылях спеву: сінтэз слова і напева, ладава-меладычная прырода, роднасць мелодыкі, агульны прынцып папевачнасці, метра-рытмічнае адзінства, стыль выканання, падобны спосаб дыхання, шматгалоссе [3, с. 170].

Сінтэз культурна-стылявых пластоў старажытна-беларускай музычна песеннай культуры адлюстроўваў інтанацыйна-гістарычную вобразнасць той эпохі, у якой ствараліся яе мастацкія ўзоры. Безумоўна, асаблівасці старажытна-беларускага выканальніцтва вызначаліся інтанацыйным фонам эпохі, які складаўся з музычна-фанетычных асаблівасцяў, якія адносіліся да розных тыпаў культур. Сучасная культура патрабуе асаблівага спосабу інтэрпрэтацыі фальклору, асабліва рэлігійнага. І ўвогуле, ці можна выкарыстоўваць такі тэрмін як інтэрпрэтацыя¹ фальклору адносна музычнай рэлігійнай практыкі?

Па сваёй сутнасці любое выкананне рэлігійнага фальклору можна назваць інтэрпрэтацыяй. Такога кшталту з'явы можна назіраць праз фалькларызмы. Фалькларызмы – гэта разнастайныя формы работы з фальклорным матэрыялам. Фалькларызмы праяўляюцца ў наступных формах: *стылізацыя* – выкананне твору ў аранжыроўцы ці апрацоўцы; *мадэрнізацыя* – гэта калі фальклор аб'ядноўваецца з сучаснымі формамі мастацтва і сучаснымі інструментамі; *імітацыя* – калі капіруюцца знешнія ўзоры народнай творчасці; *рэстаўрацыя* – гэта глыбокае спасціжэнне ўзораў народнай творчасці.

Усе вышэй пералічаныя пазіцыі можна ўжываць адносна інтэрпрэтацыі і сучаснага выканання рэлігійных народна-бытавых песень. Традыцыйныя беларускія спевы вельмі папулярныя ў літургічнай практыцы Рымска-

¹ Інтэрпрэтацыя: тлумачэнне, раскрыццё сэнсу чагосьці (інтэрпрэтацыя законаў, інтэрпрэтацыя тэкстаў); заснаванае на уласным тлумачэнні творчае выкананне якога небудзь музычнага, літаратурнага твору ці драматычнай ролі [5,с.507].

каталіцкай царквы. Асабліва вылучаюцца песні пасхальныя і песні на Божае Нараджэнне (“Алелюя, Бог ускрос”, “Перастаньма сумаваці”, “А ўчора з вячора”, “Нова радасць” і інш.). Такого кшталту песні яскрава дэманструюць нам фалькларызмы, пра якія было сказана. Існуе вялікая колькасць аранжыровак, апрацовак рэлігійных песень і кантаў асабліва сённа, але што сказаць на конт рэстаўрацыі ці аўтэнтычнага выканання рэлігійнага фальклору ў літургічнай практыцы?

Сама дэфініцыя тэрміну аўтэнтычнасці дастаткова не простая рэч і мае роўнае дачынне як да асобы так і да рэчы (у нашым выпадку да народнага творцы). Традыцыйная фалькларыстыка вызначае народную аўтэнтычнасць як тое, што існуе *ананімна, у вуснай форме* і мае *варыяцыйнасць* выканання. Але гэта таксама цяжка дакладна прыстасаваць да выканальніцтва рэлігійнага фальклору і фальклору ўвогуле. *Ананімнасць* у нейкай ступені ўсё адно мае на ўвазе нейкага невядомага творцу, які прыдумаў той ці іншы твор. *Вусная форма* выканання таксама не заўжды з’яўляецца вуснай. У большасці сваёй тэксты рэлігійных песень занатоўваліся ў спецыяльныя зшыткі. Пісаліся толькі тэксты, бо нотнай граматы ніхто не ведаў. Таму таксама нельга сказаць адназначна, што рэлігійны фальклор мае выключна вусную традыцыю існавання. І ўрэшце адносна *варыяцыйнасці* – безумоўна яна існуе але з арыентацыяй на таго хто кіруе спевам. У большасці сваёй такім арыентацыяй выступае мясцовы арганіст, які арыентуецца напрыклад на выкананне рымскіх спевакоў ці арганістаў [6, с.85-86].

Збянтэжанасць... менавіта такое пачуццё павінна захапіць асобу калі мова ідзе аб аўтэнтычнай інтэрпрэтацыі рэлігійнага фальклору. Напэўна праблема аўтэнтычнай інтэрпрэтацыі назаўсёды застаецца невырашальнай. Можна казаць аб працэсе гістарычнай навукі і пашырэнні нашых уяўленняў аб прынцыпах выканання, але не аб аўтэнтычным выкананні.

Інтэрпрэтацыю фальклорных рэлігійных песень можна разглядаць не толькі з пазіцыі *прадмета* (гэта значыць, непасрэднае выкананне самага музычнага твора), але і з пазіцыі *асобы* – выкананне рэлігійнай песні

канкрэтнымі спевакамі. Каго можна назваць аўтэнтчнымі выканаўцамі? Часцей за ўсё ў літургічнай практыцы Рымска-каталіцкай традыцыі можна вылучыць тры групы спевакоў: людзі, сталага пакалення, сярэдняга ўзросту і моладзь. Кожная з гэтых груп мае свой стыль выканання. Гэта залежыць ад іх узросту, спеўных магчымасцяў, жыццёвага вопыту і мн. інш.

Людзі сталага пакалення спяваюць ў беларускай народнай манеры з усімі ўласцівымі асаблівасцямі такога спеву: варыятыўнасць напева, дывізі (вельмі частая з’ява, асабліва калі песня мае шырокі дыяпазон), паўзіраванне, змена памеру і рытмікі. Людзі сярэдняга узросту спяваюць больш роўна і рытмічна, з мягчэйшай атакай гуку. А на конт выканальніцтва моладзі можна ўвогуле многа гаварыць. У асноўным гэта канешне стылізацыі і апрацоўкі. Але ці можна і ў гэтым выпадку гаварыць пра аўтэнтчнасць, альбо хто бліжэй да аўтэнтчнага выканання? Напэўна гэтыя пытанні ўсё ж такі яшчэ застаюцца адкрытымі...

Складваецца ўражанне, што менавіта ў дваццаць першым стагоддзі “інтэрпрэтацыя” атрымала настолькі гіпертрафіраванае значэнне, а прадстаўнікі розных накірункаў не проста не лагодныя, а часцей за ўсё агрэсіўныя ў адносінах адзін да аднаго. Але якой бы канкрэтнасці падсумаванняў не здолелі б дасягнуць прыхільнікі той ці іншай інтэрпрэтацыі, жывая выканальніцкая практыка – як раней, так і цяпер – пакідае прастору для імправізацыі і самых разнастайных выкананняў музычнага рэлігійнага фальклору.

Ці будуць сёняшнія “аўтэнтчныя” інтэрпрэтацыі лічыцца аўтэнтчнымі праз дваццаць год? Альбо пройдзе яшчэ адна пераацэнка каштоўнасцей? Каб толькі гэты час настаў не так скоро! Альбо, можа быць, лепей, каб гэта адбылося як мага хутчэй?....

Спіс выкарыстанай літаратуры:

1. Густова, Л. А. Беларуская народна-песенная і рэлігійная культуры: историко-коммуникативный аспект (по материалам экспедиций Гродненщины и Белосточчины) / Л. А. Густова // Палявая фалькларыстыка і

этнологія даследвання лакальных культур Беларусі. – Мінск: Міністэрства культуры РБ УА “БДУКіМ” інстытут павышэння кваліфікацыі і перападрыхтоўкі кадраў. – 2008. – с. 126-131.

2. Густова, Л. А. Музыкальна-певческая культура православной церкви Белоруссии / Л. А. Густова. – Минск: Бестпринт. – 2006. – 168 с.

3. Густова, Л. А. Музыкально-фонетическое родство церковнага и фольклорнаго пения в древнебелорусской культуре (опыт компаративного анализа) / Л. А. Густова // Обретение образа. – Минск: Белорусская Православная Церковь. – 2009. – с. 161-178. (16)

4. Сохор, А. Вопросы социологии и эстетики музыки том II / А. Сохор. – Ленинград: «Советский композитор», 1981. – 293 с. (43)

5. Ушаков, Д. Н. Толковый словарь русского языка 4 т. / Д. Н. Ушакова. — М.: Гос. ин-т "Сов. энцикл.", 1935. – 1016 с.

6. Zoła, A. Problem autentyczności żywej tradycji ludowych śpiewów religijnych w Polsce / A. Zoła // Współczesna polska religijna kultura muzyczna jako przedmiot badań muzykologicznych. – Lublin: redakcja wydawnictw katolickiego uniwersytetu lubielskiego. – 1992. – с. 85-89.